

PROFESORUL ȘTEFAN CUCIUREANU – OMUL ȘI OPERA (II)

VASILE DIACON

Professor Ștefan Cuciureanu – der Mann und das Werk

(Zusammenfassung)*

Die Studie *Professor Ștefan Cuciureanu – der Mann und das Werk* wird dem 100 jährigen Jubiläum seit der Geburt des Bukowiner Professors gewidmet. Aufgrund zahlreicher Archivadokumente schlägt sein ehemaliger Student, Vasile Diacon eine „kritische Auseinandersetzung“ mit dem Werk seines Magisters vor, und zwar aus historischer Perspektive, indem er die Etappen der intellektuellen Ausbildung (in Radautz, Czernowitz, Rom) darstellt und viele Persönlichkeiten im Rahmen der sozial-politischen Umstände der Zeit (Giulio Bertoni, I. E. Torouțiu, Al. Tzigara-Samurcaș, Al. Brătescu-Voinești, Ion Agârbiceanu, G. Murnu und viele andere mehr) nachruft. Ein ganzes Kapitel ist dem Werk des Professors Ștefan Cuciureanu gewidmet. Hier werden einige Hauptbereiche seiner Tätigkeit präsentiert: die kulturellen Beziehungen zwischen Rumänien und Italien, die Verbreitung der rumänischen Literatur in Italien, die Rezeption von Mihai Eminescus Werk im Halbinsel. Ebenda werden weniger bekannte Aspekte aus dem Leben des Bukowiner Professors, wie die Tätigkeit als Kritiker der bildenden Kunst hervorgehoben. Die Tatsache, dass er auch Übersetzer und Verleger war, wird auch nicht übersehen: die letzte von den genannten Beschäftigungen kennzeichnen ihn als ein „Elitenphilologe, authentischer Dichter, unauffälliger, mühseliger Arbeiter in der Suche nach Vervollkommnung,“ mit dem „Bewusstsein eines Goldschmieds“ beschenkt. Ein anderes Kapitel der Studie bezieht sich auf die Persönlichkeit des Magisters Ștefan Cuciureanu, auf seine hervorragenden pädagogischen Eigenschaften und auf seine reiche Erfahrung in der Betreuung mehrerer Studentengenerationen an der „Al. I. Cuza“ – Universität aus Jassy. Gleichzeitig hat er an der Jassyer Universität und innerhalb der Jassyer Filiale der Rumänischen Akademie die wissenschaftliche und pädagogische Tätigkeit jüngerer Mitarbeiter koordiniert und eine wahre Romanistik- und Italienistikschule gegründet. Interessant ist auch das Kapitel, wo der Professor Ștefan Cuciureanu als „authentischer Vertreter“ der Jassyer Boheme dargestellt wird. Den fünf Kapiteln der Studie ist eine reiche Briefsammlung beigelegt. Ausser den geschickten und empfangenen, vor allem dokumentarisch wertvollen Briefen werden auch andere Dokumente präsentiert: eine Autobiographie und einige bisher unveröffentlichte Notizen des rumänischen Sicherheitsdienstes.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: exemplarische publizistische Tätigkeit, Jassyer Boheme, philologische, wahrheitsgetreue Forschung, kulturelle Tagungen, Gelehrtsamkeit, Nachruf, romanische Philologie, Italienistik, kritische Objektivität, erinnerungswerte Vorträge, umstrittene wissenschaftliche Fragen, rumänisch-italienische kulturelle Beziehungen, Rezeption von Mihai Eminescus Werk in Italien, anerkannter Romanist, die Jassyer Romanistik- und Italienistikschule, die Rumänische Schule aus Rom.

3. Magistrul

Ștefan Cuciureanu a fost unul dintre cadrele didactice ale Universității ieșene care a demonstrat calități pedagogice deosebite, o bogată experiență și s-a bucurat de multă simpatie în rândul studenților. Cursurile și seminariile sale erau așteptate cu mult interes de către studenții de la Litere și, de multe ori, de la alte specialități, mai ales de la Istorie.

O lungă perioadă de timp a fost șeful Catedrei de limbi clasice și romanice, îndrumând și ajutând cadrele tinere în munca didactică și de cercetare științifică.

Cursurile și seminariile de latină populară, de limba italiană, de gramatică istorică și comparată a limbilor romanice predate de profesorul Ștefan Cuciureanu, pornind dintr-o pregătire clasicistă, temeinică, precum și din cunoașterea atât ca vorbitor cât și ca lingvist a principalelor limbi neolatine, și fiind expuse cu erudiție și talent personal, „au constituit, afirmă D. Nica, pentru generații de studenți prilejuri de adevărată desfătare intelectuală”¹.

Ani la rând, în caracterizările care se făceau cu privire la activitatea sa, pentru diferite motive, de către decanii acelor ani, profesorii Gavril Istrate, Silvia Buțureanu și Vasile Arvinte, uneori de către rectorii Universității (Mihai Todosea, Ion Creangă), găsim aprecieri elogioase la adresa activității sale. Decanul Gavril Istrate, într-o *Referință*, din 26 octombrie 1949, preciza că Ștefan Cuciureanu „vorbește italienește mai bine decât toți cei care au fost și ei în Italia. Foarte bine pregătit la literatură, dar se pricepe și la filologie. Știe bine și franțuzește; și-a trecut licența în limba franceză”², iar în alta, din 13 martie 1956, afirma: „Este foarte bine pregătit în această disciplină [filologie romanică]. El cunoaște perfect limbile italiană și franceză, știe, de asemenea, spaniola, portugheza, latina, greaca și germana. Are mari calități pedagogice și se bucură de multă simpatie în rândul

¹ Dumitru Nica, *Prof. dr. Ștefan Cuciureanu*, în „Universitatea «Alexandru Ioan Cuza»”, Iași, septembrie – decembrie 1981, p. 17–18.

² Universi
Cuciureanu, nep:

studentilor”³. Mai târziu, într-o *Aprecieri*, același autor scria: „Pregătirea de specialitate a tov. Șt. Cuciureanu este temeinică. Absolvent cu diplomă de licență în franceză și italiană, d-sa a trecut examenul de capacitate în ambele discipline, iar în 1938 a obținut titlul de doctor în litere al Universității din Roma. Are cunoștințe solide în domeniul romanic, precum și în cel al limbilor și culturilor clasice, grecești și latinești.

Cu această pregătire, este firesc ca și cursurile d-sale de romanistică, de limbă și literatură italiană să fie ținute la cel mai înalt nivel. La aceasta se adaugă și talentul său pedagogic cu totul deosebit, ceea ce face ca studenții să fie mulțumiți în cel mai înalt grad de cursurile și seminariile tov. Cuciureanu. Cunoscând limba italiană în toate subtilitățile ei, d-sa suplinește cu mult succes obligațiile unui lector italian, care ar trebui să funcționeze la disciplina respectivă. [...] Traducerile din limba latină și din limba italiană ale tovarășului Cuciureanu dovedesc un fin simț al limbilor respective și un deosebit talent literar. Comunicările la sesiunile științifice ale Universității se remarcă printr-o erudiție care nu supără, fiindcă totul este expus cu naturalețe și cu competență”⁴.

Același decan al Facultății de Filologie, Gavril Istrate, îl caracteriza, la 8 iunie 1965, în următorii termeni: „Tovarășul conferențiar Ștefan Cuciureanu s-a specializat în filologia romanică la Universitatea din Roma, unde a fost elevul lui Giulio Bertoni. După ce a predat, mai mulți ani, limba și literatura italiană, s-a fixat la filologia romanică, unde deține cursul central încă din primii ani ai regimului nostru. Bun cunoscător al limbilor clasice, latina și greaca, precum și al celor romanice, italiana, spaniola, portugheza, el are avantajul de a se orienta, cu mare ușurință, în întregul domeniu al romanității. Studiile și articolele sale se disting printr-o informație largă și printr-un stil deosebit de atrăgător. Are, în plus, calități didactice deosebite. Este deosebit de apreciat de studenți”⁵.

În *Propunerea pentru transformarea postului de conferențiar de la Catedra de limba română (XXI)*, poziția 3, ocupat de tov. conferențiar Cuciureanu Ștefan, în post de profesor, se poate citi: „El abordează, deopotrivă, probleme de literatură română cât și de italiană, interesându-l în special raporturile literare și culturale dintre aceste două popoare. Este autorul unei gramatici a limbii italiene, al unor articole despre Aristofan, Miguel de Cervantes y Saavedra, Dante, Horațiu etc. D-sa are și talent literar remarcabil, dovedit atât printr-o serie de traduceri din limbile italiană sau latină, cât și prin poezii originale publicate. A prezentat numeroase comunicări în cadrul sesiunilor științifice ale Universității, cum sunt: *Dante în românește*, *Proza lui Leonardo da Vinci*, *Ecouri dantești în poezia lui Eminescu* și altele”⁵.

³ Idem.

⁴ Idem.

⁵ Idem.

Aceleași cuvinte elogioase se pot citi și în caracterizarea din anul 1974: „În ultima perioadă, activitatea sa didactică s-a concentrat în direcția asigurării pregătirii corespunzătoare a studenților care se pregătesc ca profesori de limbă și literatură italiană. Majoritatea obligațiilor didactice ale acestei secții au fost preluate de către prof. Șt. Cuciureanu și rezultatele sunt cele scontate: temeinica sa pregătire de specialitate, pasiunea sa pentru acest domeniu al culturii sunt bine cunoscute. Comunică studenților informația exactă, stimulează curiozitatea științifică.

Succesele sale ca pedagog se sprijină pe o susținută activitate de cercetare. Și în acest an, studiile sale, comunicările făcute în cadrul diferitelor societăți au fost, ca de obicei, bine primite. Este, incontestabil, unul dintre cunoscătorii profunzi ai civilizației, culturii și literaturii italiene și al relațiilor româno-italiene. Nu mai puțin cunoscut este lumii specialiștilor din țară și de peste hotare, în calitatea sa de romanist”⁶.

Sub semnătura rectorului Universității ieșene, la 14 septembrie 1967, se scria: „Foarte bine pregătit în specialitate (filologia romanică). Cunoaște la perfecție mai multe limbi, printre care italiana, franceza, greaca, latina, germana etc. Are mari calități pedagogice și se bucură de multă simpatie în rândul studenților. Lecțiile sale sunt urmărite cu interes de către aceștia”⁷, iar la 15 noiembrie 1968 se consemnau următoarele: „Foarte bine pregătit în specialitate (filologie romanică). Cunoaște la perfecție mai multe limbi, printre care italiana, franceza, germana, spaniola, greaca și latina. Are mari calități pedagogice, o bogată experiență și se bucură de multă simpatie în rândul studenților. Lecțiile sale sunt urmărite cu atenție și interes de către aceștia. Este un cadru cu un deosebit talent de predare, foarte cult, cu un apreciat talent literar.

Conf. Cuciureanu Ștefan are și o frumoasă activitate științifică. Este autorul unei gramatici italiene, a publicat articole de presă literară și recenzii apreciate, în diferite reviste, monografii, note. De o mare valoare sunt traducerile sale din limba latină și limba italiană”⁸.

Cuvinte elogioase scriu și unii universitari ieșeni, precum Richard Valter: „Personalitate bine cunoscută și unanim apreciată, profesorul Șt. Cuciureanu este un om de știință util muncii de cercetare din catedră și facultate. Studiile d-sale, comunicările făcute în cadrul diferitelor societăți au fost, totdeauna, bine primite. Este, incontestabil, unul dintre cunoscătorii profunzi ai civilizației, culturii și literaturii italiene, al relațiilor româno-italiene. Nu mai puțin cunoscut este lumii specialiștilor din țară și de peste hotare în calitatea sa de romanist. Competența sa se pune în evidență în orice împrejurare”⁹.

⁶ Idem.

⁷ Idem.

⁸ Idem.

⁹ Idem.

Silvia Buțureanu și Richard Valter consemnează: „Specializarea de filologie comparată, însă, i-a permis și conducerea unor cursuri de limbă și literatură spaniolă. Toate aceste capacități, precum și o excelentă cunoaștere a limbilor clasice, i-au conferit rolul unei adevărate autorități în catedră, prof. Șt. Cuciureanu fiind, de fapt, profesorul tuturor disciplinelor cuprinse aici.

Ștefan Cuciureanu a îndrumat activitatea didactică și științifică a colaboratorilor mai tineri și a format o adevărată școală de romanistică și italianistică la Iași. Cunoștințele subtile în domeniul numeroaselor limbi romanice, dar mai ales inegalat cunoscător al limbii italiene, prestigios om de știință, prezența sa în catedră a fost și rămâne o necesitate pentru toți câți lucrează aici.

În ultima perioadă, activitatea sa didactică s-a concentrat în direcția asigurării unei pregătiri foarte bune a studenților care vor să devină profesori de limba și literatura italiană. Pasiunea sa pentru acest domeniu al culturii este bine cunoscută și ea s-a transmis și elevilor săi. Pe linia interesului în comunicarea informațiilor de profunzime, amintim numeroase conferințe ținute, pentru studenți, asupra umanismului italian, bază a umanismului universal”¹⁰.

Astfel de aprecieri se găsesc, în dosarul de la Serviciul Personal al Universității, semnate de Cicerone Călinescu, în 1949 („Este un om cu o serioasă pregătire intelectuală, își cunoaște temeinic specialitatea, datoria și-o face cu punctualitate și corectitudine”), Octav Tcaciuc, în 1958 („Are deosebite calități didactice. Lecțiile sale sunt urmărite cu foarte mare interes de către studenți”), Al. Andriescu, M. Bordeianu, în 1958 („Este un cercetător cu pregătire foarte solidă și intensă. Lucrează bine și, în plus, are talent”).

În ce privește italiana Magistrului, Gavril Istrate ne relatează că profesorul italian Carlo Tagliavini îi spunea că Ștefan Cuciureanu „vorbește cea mai frumoasă limbă italiană dintre toți românii, cu mult mai elegant decât Al. Balaci”, aserțiune pe care a reluat-o într-un articol publicat de curând¹¹.

4. Om al boemei ieșene

Am amintit de faptul că Profesorul era un personaj pitoresc al boemei ieșene. Într-o referință dată la 8 aprilie 1956 de către Iordăchescu, șeful serviciului contabilitate al Universității, se precizează: „Singura lui slăbiciune este băutura. Nu bea în fiecare zi, însă din când în când trage câte un chef de pomină”¹², iar Teoctist Galan afirmă că: „Se lasă antrenat din când în când la băutură (niciodată singur), achitând de cele mai multe ori singur consumația”¹³.

¹⁰ Idem.

¹¹ Vezi Gavril Istrate, *Profesorul Ștefan Cuciureanu*, în „Cronica”, Iași, anul XLIII, nr. 12 / decembrie 2010, p. 3.

¹² Idem.

¹³ Idem.

În 1968, sub semnătura rectorului, se preciza: „Consumă uneori băuturi alcoolice, dar fără ca aceasta să aducă vreun prejudiciu în activitatea sa profesională”¹⁴.

Caracterizându-se într-o autobiografie pentru dosarul personal, Profesorul notează cu privire la viața boemă pe care o ducea în anii respectivi: „Îmi place, uneori, un pahar de vin mai mult, nu din patimă, ci din sociabilitate, răzbunând parcă viața-mi săracă de odinioară (...). Nu sunt un om ambițios, nici carierist, ci blând și iubitor de oameni, viața mea poate constitui obiectul unui roman și într-o bună zi îmi voi scrie amintirile dureroase. Mă cunoaște multă lume, tocmai datorită sociabilității firii mele”¹⁵.

Această slăbiciune i-a adus și un mare necaz, din care doar el va fi știind cum a ieșit. Conform unei Note de relații a Serviciului Cadre al Universității „asupra comportării și atitudinii nedemne ce a avut-o tov. Cuciureanu Ștefan, lector cumul la Facultatea Istorie-Filologie, Universitatea Iași”, din care rezultă că în seara zilei de 26 octombrie 1959, la un banchet dat cu ocazia „Zilei Universității” din Iași, la care au fost invitați atât membri ai corpului didactic, cât și reprezentanți ai Sfatului Popular din Iași, „În timpul petrecerii, pe la orele 23, au venit la Casa Universitarilor Cuciureanu Ștefan și Crăciun Victor. Aceștia consumaseră o cantitate de alcool acasă la tov. Crăciun V. și, fiind cu chef, s-au decis să vină și la banchet. Când au apărut la ușa de la intrare, portarul de serviciu i-a oprit și a adus la cunoștință tov. director Ciornei, care i-a oprit, sfătuiindu-i să nu intre în sală, în starea în care se aflau.

Tov. Crăciun a plecat acasă, iar tov. Cuciureanu, fiindcă a început să gesticuleze și să vorbească cu tonul ridicat, în cele din urmă tov. director Ciornei i-a permis să intre și l-a dus într-o boxă a restaurantului, unde i-a adus și niște gustări, lăsându-l apoi, deoarece avea și alte obligații.

După un timp, a urcat în sală și tov. Cuciureanu, împreună cu tov. Ionescu Vasile și acesta fiind cu chef. Ajungând în fumuar, Ionescu Vasile a intrat în sală, iar Cuciureanu Ștefan a rămas în fumuar, unde se afla și tov. Popovici, dirijorul orchestrei, care era în pauză.

Tov. Cuciureanu Șt., ajungând lângă acesta și cum era în stare de ebrietate, a început să aducă insulte celor ce se aflau în sală, spunând că „Ce este cu caraghioșii aceștia; asta este masă?, dacă i-ar vedea americanii s-ar... de răs, precum și alte cuvinte insultătoare la adresa participanților la recepție”¹⁶.

În declarația sa verbală luată în timpul anchetei dispuse, prof. Negru Vasile „arată că a rămas indignat de vorbele ce i le-a adresat tov. Cuciureanu, care i-ar fi spus: «Ce vă pasă vouă, că voi aveți cu ce trăi, aveți lefuri mari și nu mai vedeți pe cei ce nu au ce le trebuie»”.

¹⁴ Idem.

¹⁵ Idem.

¹⁶ Idem.

Tov. prof. Negru a vrut să-l lămurească, să-i arate că este greșit în păreri și că atitudinea lui poate fi considerată ca dușmănoasă.

La câteva zile după aceasta, a fost chemat la Serviciul de cadre pentru a da unele lămuriri în ce privește prezența și atitudinea lui la reuniune. La întrebările puse, a declarat că-și amintește că a venit în stare de ebrietate și că a avut unele discuții, însă nu-și amintește să fi adus injurii colegilor săi. Pentru aceasta a fost aspru criticat, arătându-i că atitudinea sa este incompatibilă cu calitatea de cadru didactic, că este o atitudine ce poate fi calificată ca dușmănoasă pentru regimul nostru și că face o serie de greutăți în educarea tineretului studios¹⁷.

Dosarul de personal nu conține documente cu privire la finalizarea anchetei. Cert este că nu au fost consecințe grave pentru cariera sa didactică.

Boema ieșeană de după război, printre care se numărau Ion Istrati, George Lesnea, Corneliu Baba, Florin-Mihai Petrescu, Florea Rariște, Aurel Leon, Dumitru Ignea, Nicolae Barbu, dar și mai tinerii Corneliu Ștefanache, Horia Zilieru, Ioanid Romanescu, Daniel Lascu și mulți alții, a „asimilat” repede pe intelectualul subțire, om de spirit posesor al unei vaste culturi, dispus oricând să recite din Dante, Petrarca, Ariosto, Tasso, ori să scandeze din Ovidiu sau Horațiu, să reproducă pasaje întregi din *De bello galico* în latină, să povestească despre aventurile proprii ca despre cele ale cutezătorului hidalgo don Quijote de la Mancha și multe altele. Minte sa *astută* l-a făcut să-i fie căutată mereu compania. Și agapele la care participa, fie prin cramele podgoriilor de la Copou ori de pe Bucium, fie prin crâșme precum „La Vidrașcu – Viață Lungă”, din dealul Copoului, La „Mavropol”, și La „Zissu” din Piața Sf. Spiridon, prin vestitele localuri ale Iașului – Trei Sarmale, Bolta Rece, Traian – sau alte „bombe” îmbăcșite de fum și miros acru de igrasie, precum TBC-ul (Tutun – Bar – Cafea) din capătul Străzii Lăpușneanu, ori altele cu pretenții, ca cel de la revista „Cronica”, din „buricul târgului”, erau veritabile șezători literare, căci adesea se încingea câte un concurs *ad-hoc* de epigrame, în care Cuciureanu excela uneori. Iată două mostre din astfel de creații, intitulate *Inscripții*: „Fiecare-și are partea: / Scrie Lesnea George cartea. / Foaia sare ca să-l pupe, / Când penița i se rupe”. Sau, când un conviv trebuia atenționat asupra comportamentului, Profesorul pune în rimă următoarele: „Cu purtare grosolană / Greu îți vei atinge țelul. / Maniera cilibie / Insului îi place *felul*”.

La o astfel de agapă, în iarna anului 1948, pictorul Corneliu Baba avea să-i facă un portret, pe care l-a păstrat cu multă grijă. Despre acel moment, Onesim, fratele Profesorului, își amintește: „Era într-o seară de iarnă a anului 1948, în Iașul bântuit încă de foamea postbelică. Ne-am așezat la o masă cu bădița Ștefan, să ne mai încălzim. Lângă geam, vecini cu noi, erau profesorii de la Bellearte, veseli, în frunte cu simpaticul Nicolae Popa.

¹⁷ Idem.

Ștefan Cuciureanu văzut de Corneliu Baba

Afară viscoalea, dar înăuntru era cald și voie bună, vorba lui Goga: „La orândă-i o beție / Strașnică în astă-seară, / Nimeni nu mai vrea să știe / Ce viformiță e-afară...”

„«Ia trage-i tu o doină», îmi spuse bădița. Și am început cu *Răsunet de la Crișana* a lui Ion Vidu. O știam din 1944, când am luat premiul I cu corpul refugiaților bucovineni în Banat, pe Malul Mureșului, lângă Săvârșin. A fost o mare serbare la care a participat și familia regală, invitată de baronul Stârcea-Mocioni, ca organizator.

În timp ce cântam în seara aceea, s-a așezat, discret, lângă noi, profesorul Corneliu Baba și a început să deseneze. Nu i-a plăcut cum am ieșit eu din profil și a vrut să rupă desenul, dar eu am insistat să-l lase așa. A continuat apoi cu mine din altă poziție, după care l-a desenat pe bădița Ștefan din profil. Acum, când au trecut o sută de ani de la nașterea marelui pictor (18 noiembrie 1906), mă gândesc la seara în care doina lui Vidu i-a răscolit sufletul; căci, născut la Craiova, era «fiul unui cunoscut pictor bănățean», după cum ne spune Eugen Șileriu. 18.XI.2006”¹⁸.

Uneori, exersând în sportul său preferat: pescuitul cu undița, fie pe Prut, pe lacul Ciric, pe alte bălți din jurul Iașului, ori vara, la mare, în vizită la fratele său Onesim, când „am făcut o nemaipomenită mortalitate printre guvizi și am experimentat țaparina la scrumbie”, după cum scria pe o ilustrată trimisă de pe litoral, în 6.VIII.1965, profesorului Gavril Istrate¹⁹. La întoarcerea de la pescuit, din satele de pe Prut, absolut de fiecare dată, dăruia unui copil dintr-o familie numeroasă de oameni necăjiți întreaga captură de pește.

¹⁸ Text aflat în arhiva noastră, Vasile Diacon.

¹⁹ Ilustrată din arhiva personală a profesorului Gavril Istrate. Aceluiași destinatar, pe o ilustrată din 12.VII. 1958 înș guvizi, raci și un crap, în Dună;

Noapți întregi, la un pahar de vin, își încărca bateriile depănând cu bădia Gheorghe Velișcu, cel poreclit Ghiță Loz în Plic – vânzătorul de lozuri –, amintiri din anii petrecuți în satul natal împreună cu alți copii care aveau să devină nume mari în spațiul bucovinean, dacă amintim fie și numai pe istoricul Ilie Corfus și pe geologul Liviu Ionesi, ori din cele savuroase, trăite în Italia.

Despre un astfel de moment, poetul Nicolae Turtureanu povestește: „Tot acolo, la Casa Universitarilor Iași, aveam să petrec, mult mai târziu, minunate ore cu profesorul de romanistică, Ștefan Cuciureanu, domn' Fănică între convivi, doxat, dând cu tifla conveniențelor, pitoresc și melancolic într-un mixaj inenarabil. Odată l-am aflat, la Restaurantul „Traian”, stând la prelungită vorbă cu un vânzător de loz în plic, un ins rotofei și guraliv, care-și făcea veacu' prin Piața Unirii. Rotofeiu fusese la fiica lui, în Italia, și încerca să-i nareze lui domn' Fănică ce și cum e pe-acolo. Dar n-apuca să articuleze un sfert de propoziție, că domn' Fănică prelua... mînea și îi ținea o adevărată prelegere. Vânzătorul îl asculta smerit și umilit. Sublimitatea absurdului venea din faptul că profesorul îi vorbea în italiană, iar „lozarul”, evident, nu știa boabă...”²⁰.

Într-o discuție pe care am avut-o cu profesorul Gavril Istrate, domnia sa a vorbit despre seminariile de „socializare” făcute ca urmare a recomandării Ministerului prin anii '60 ai secolului trecut. Ne-a povestit cum își aducea grupa de studenți acasă, în biblioteca sa, unde le arăta studenților ediții vechi din autori reprezentativi ai Școlii Ardelene, *Biblia* lui Samuil Micu, din 1795 (*Biblia de la Blaj*), ediții princeps ale clasicii literaturii noastre, autografe celebre, le vorbea despre anii săi de studenție etc.

Ștefan Cuciureanu văzut de PIM

²⁰ Nicolae Turtureanu, „*Mai suna-vei, dulce corn...?*”, în „Ziarul de Iași”, Iași, nr. 247 (6156), 18 octombrie 2011, nr. 14, martie 2012, II (XLVIII), nr. 3

Profesorul Ștefan Cuciureanu, neavând o situație locativă adecvată unei astfel de conduite, și-a luat studenții și a făcut multe seminarii prin Parcul Copou sau prin cel al Expoziției, fie la câte o cofetărie sau chiar la o... bere. Această modalitate de a lucra cu studenții, se pare, a dus la obiceiul de a lipsi uneori de la îndatoririle profesiei.

Ne povestește profesorul universitar Constantin Frâncu că, student fiind, trebuia să dea, împreună cu colegii săi de grupă, ultimul examen al unei sesiuni, cel de romanistică, și cum Profesorul nu venea, l-a căutat, împreună cu ceilalți studenți, prin localurile Iașului, dar l-au găsit la pescuit pe malul Ciricului și, astfel, proba a putut fi susținută.

Deși s-a afirmat că profesorul Cuciureanu „nu lipsea de la lecții și nu întârzia”²¹, din reacția decanului Gavril Istrate se înțelege altceva: „Alți elevi au adus laude «nedrepte» fără să le fi cerut cineva acest lucru. Ce încredere mai poți avea în cineva care scrie textual: *nu lipsea niciodată la curs*, când se știe că la capitolul acesta lăsa de dorit câteodată? Era un obicei care-și avea tradiția în viața universitară din Cernăuți. Dar omul care i s-a conformat în cea mai largă formă a fost profesorul de filosofie Ion Petrovici, de la Iași, care locuia în București și venea o dată pe lună, când nu-și preda cursul, ci făcea câte o conferință despre Kant, despre Schopenhauer ori despre Bergson, anunțată din timp de ziarul local”²².

Incomparabil cauzeur, Ștefan Cuciureanu poate fi considerat ca ultim reprezentant al unei boeme universitare *sui-generis*, un punct de referință la care se raportează mulți dintre contemporanii săi, care exclamă sincer: „Cum să nu preluăm – cu nonșalanță – ceva din impasibilitatea inconfundabilului Magistru Cuciureanu!”²³, așa cum o face și scriitorul Val Gheorghiu.

5. Omul din umbră

Un aspect deloc cunoscut al activității profesorului Ștefan Cuciureanu îl constituie colaborarea sa cu organele de securitate. Nu am vrea să se interpreteze greșit acest lucru. Din capul locului ținem să facem precizarea că nu este vorba despre racolarea Profesorului ca „turnător”, ci recrutarea sa ca agent, cu numele conspirativ „Gheorghe Andrei”, cu scopul de a supraveghea informativ persoanele care au fost în conducerea fostului Institut de Cultură Italiană din Iași, de a identifica cine erau respectivele persoane și dacă desfășurau activități suspecte în înțelesul celor urmărite de către organele de securitate din acele vremuri.

²¹ Ion Popescu-Sireteanu, *Profesorul Ștefan Cuciureanu*, în „Cronica”, Iași, anul XXI, nr. 25 (1064), 20 iunie 1986, p. 6.

²² Gavril Istrate, *Profesorul Ștefan Cuciureanu*, în „Cronica”, Iași, anul XLIII, nr. 12 din decembrie 2010, p. 3.

²³ Val Gheorghiu, *Profesorul Ștefan Cuciureanu*, în „Cronica”, Iași, anul XXI, nr. 261 (5561), 10 noiembrie 2007, p. 10.

Conform *Dosarului R 302 715* al C.N.S.A.S., racolarea sa a avut loc în decembrie 1953, prin șantaj, pe bază de material compromițător. I s-au reținut ca circumstanțe agravante activitatea intensă în cadrul Institutelor Italiene de Cultură din București și Iași, legăturile sale cu foștii profesori ai Institutului Italian din Iași și anume cu Vincenzo De Ruvo, Ruggero Palmiere și Francesco D'Alessandro, cu toții plecați din România și stabiliți în Italia, și legăturile pe care le-a avut în anul 1950 cu Giovanni Forgiarini, fost consul italian la Iași, plecat în 1950 în Italia, cu Michele Scammacca del Murgo e dell'Agnone, fost ministru al Italiei la București, expulzat din R.P.R. pentru activitate de spionaj, precum și cu Giuseppe Puri Purini, fost prim-secretar al Legației Italiei, și el cunoscut cu activități de spionaj.

Oricine își poate imagina ce reprezenta, în anul 1953, acuzația că a avut legături cu un spion capitalist. Și aceasta la puțin timp după ce Tribunalul Militar București a judecat, în perioada 11–17 septembrie 1951, ceea ce presa românească a mediatizat îndelung, *Procesul unui grup de spioni, trădători și conspiratori în serviciul Vaticanului și al [1] Centrului italian de Spionaj*. În acest dosar au fost arestați, acuzați și condamnați pentru conspirație împotriva statului „conspiratori în serviciul imperialismului anglo-american și al Vaticanului”, după cum se reține în sentință: Eraldo Pintori, atașatul cultural al Legației Italiei la București, condamnat la muncă silnică pe viață și cu pierderea tuturor drepturilor civile; Pietro Erneste Clemente Gatti, capelanul Bisericii italienilor din București, care ar fi fost recrutat de către Michele Scammacca del Murgo e dell'Agnone și de către Giuseppe Puri Purini, condamnat la 15 ani de temniță grea și degradare civică pentru zece ani, precum și Augustin Pacha, episcopul romano-catolic al Banatului și Timișoarei, condamnat la 18 ani temniță grea și pierderea drepturilor civile pentru zece ani (avea să moară, în toamna anului 1951, la Canalul Dunăre–Marea Neagră); Adalbert Boros, directorul Seminarului romano-catolic din Timișoara; inspectorii generali școlari Lazăr Ștefănescu și Gheorghe Săndulescu, condamnați la muncă silnică pe viață și cu pierderea tuturor drepturilor civile; Iosif Schubert, preotul canonic al Catedralei catolice din București, care a primit o condamnare cu închisoare pe viață și cu pierderea drepturilor civile; Iosif Waltner, prelat papal și directorul Diecezei romano-catolice din Timișoara, condamnat la 15 ani de muncă silnică, cu pierderea tuturor drepturilor civile; Iohannes (Ion) Heber, sacerdot romano-catolic, secretar al Diecezei romano-catolice din Timișoara, condamnat la zece ani de muncă silnică, cu pierderea tuturor drepturilor civile, și ultimul, un doctor din București, Petre Țopa, condamnat la zece ani de temniță grea și pierderea drepturilor civile pentru aceeași perioadă²⁴. Tuturor condamnaților li s-au confiscat averile. Majoritatea celor incriminați au primit și amenzi penale consistente, au fost obligați la plata unor importante sume către Stat, cu titlul de despăgubiri, și, evident, consistente cheltuieli de judecată.

²⁴ Despre
Romania, Assisi.

Așadar, în fața unei astfel de insinuări, mai mult sau mai puțin directă, într-o astfel de perspectivă, cu un tablou mai mult sumbru privind viitorul său și cu un trecut de eforturi considerabile, aflat pe punctul de a fi spulberat, prin voința unuia sau altuia dintre reprezentanții Securității, profesorul Cuciureanu nu a avut altă ieșire decât satisfacerea cerințelor ce i-au fost puse în față.

Interesul imediat al Securității era stabilirea unei legături, pentru început epistolară, cu Giovanni Forgiarini, fostul consul italian de la Iași, care, ajuns în Italia, a făcut parte din comitetul de conducere al Asociației italienilor refugiați din România, pentru ca mai târziu să poată fi contactat direct, în Italia, fie prin intermediul lui Ștefan Cuciureanu, fie printr-un alt agent, substituit lui Ștefan Cuciureanu. În *Nota de prezentare* se precizează clar că scopul acestei acțiuni „este acela ca agentul nostru să ia legătura cu Giovanni Forgiarini, în vederea creării condițiilor necesare de a deveni un element principal pentru serviciul de spionaj italian”.

O altă direcție de acțiune, tot epistolară, a constituit-o restabilirea contactelor cu Luigi Grillo, fost director al Institutului de Cultură Italian din Iași, care avusese mai multe legături în România, printre care și o metresă la Iași, în persoana Gabrielei Motaș. Corespondența cu aceasta, sub supravegherea Securității, a funcționat normal, Luigi Grillo urmând a fi folosit în cazul în care Giovanni Forgiarini nu ar fi răspuns profesorului Cuciureanu, acesta ar fi transmis eventuale mesaje de la Profesor către Giovanni Forgiarini cu același scop al restabilirii contactelor.

Nu știm cât a durat colaborarea Profesorului cu Securitatea pe această relație. Printr-un document din 23 iulie 1962, deci la zece ani de la recrutare, se transmiteau fișele personale ale numiților Cuciureanu Ștefan și Ștefan Emilio, „agenți în problema italiană, care au posibilitatea de a fi marșrutizați la Legația Italiei din București”.

Caracterizarea activității profesorului Ștefan Cuciureanu pe această linie este edificatoare: „În decursul colaborării acestui agent cu organele noastre, se arată în *Nota de prezentare*, s-a dovedit că este un element cinstit, sincer, inteligent, cu dragoste de muncă pentru a-și îndeplini sarcinile ce i-au fost trasate de organele noastre și a respectat cu strictețe conspirativitatea”.

Ne lipsesc alte informații cu privire la activitatea Profesorului ca agent în problema italiană. Dosarul C.N.S.A.S., la care ne-am referit, are doar șase pagini, numerotate de la 1–6, care sunt extrase dintr-un alt dosar, unde erau paginate de la fila 106 la 111.

În prezentarea pe care am făcut-o acestui aspect al activității lui Ștefan Cuciureanu, am insistat mai pe larg asupra unor amănunte pentru a putea permite oricui să vadă că Profesorului nu i se poate agăța eticheta de „turnător”, neputându-i-se întina memoria sub nicio formă.

Profesorul Ștefan Cuciureanu, luminos, generos și de o omenie aparte, cu toate cele bune și rele, la un loc, rămâne o figură emblematică în peisajul spiritual ieșean din dec

Magistrul bucovinean Ștefan Cuciureanu trece în lumea dreptilor la 30 decembrie 1986, la vârsta de 75 de ani și jumătate, fiind înhumat în Cimitirul „Eternitatea” din Iași.

ANEXE

Anexa I

Autobiografie depusă în dosarul de cadre de la Serviciul personal al Universității „Al. I. Cuza” din Iași

Autobiografie²⁵

Sunt născut în 20 iunie 1911 în com. Frătăuții Vechi, fostul județ Rădăuți, din părinți proletari agricoli. Tatăl a muncit cu ziua pe la chiaburi, fiind până și gropar în sat. Și noi, copiii, am muncit împreună cu dânsul pe la bogătași. Am îndurat foame și privațiuni și ne-am dezvoltat debili. Am învățat toți copiii bine la școală. Pe doi, subsemnatul și un frate mai mare, ne-a dat învățătorul din sat la școală mai departe. Fratele mai mare, Gheorghe, a murit în anul al doilea de Universitate, de tuberculoză. Rămânând eu cel mai mare, după ce am ieșit profesor, l-am dat pe fratele Onisim la liceu și pe sora Valeria la Școala Normală. L-am întreținut completamente în școli până ce au ieșit la slujbă. Actualmente fratele Onisim este inginer agronom la S.M.T.²⁶-ul de la Chimogeni, raionul Negru-Vodă, reg[iunea] Constanța, iar sora Valeria este învățătoare în com. Voitinel, raionul Rădăuți, reg[iunea] Suceava. Părinții au murit înainte de vreme, mama la 58 ani, tata la 60 ani, de boli. Munca și privațiunile i-au dus la mormânt înainte de vreme. Am fost ⁷²⁷ copii, dintre care numai 4 trăim. Celălalt frate în viață, Filimon, a rămas în sat cu bruma de pământ (1 ha) rămas de la părinți. Cei trei care am plecat la școli și apoi în lume n-am avut de unde primi nicio palmă de pământ. În vacanța dintre clasa a 4-a și a 5-a am lucrat la Fabrica de Postav de la Buhuși.

Liceul l-am urmat la Rădăuți (1922–1929). Din anul al cincilea, am fost primul în clasă. La bacalaureat am reușit primul din 4 licee prezentate la Suceava (iulie 1929). Universitatea am urmat-o la Cernăuți. Diploma de licență poartă nota „cu distincție” și calificativul *cum laude*. M-am întreținut singur în școli cu meditații și bursă, ba chiar, ca elev de liceu și student, am putut să-mi ajut părinții. După ce mi-am terminat stagiul militar la Bat. 2 Inf. Ușoară din Rădăuți, am fost numit prof. supl. de liceu la Școala comercială superioară din Satu-Mare (1934–1936). La Universitate am urmat limbile clasice și limbile și literaturile franceză și italiană.

²⁵ Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Serviciul Resurse umane, Dosarul personal Ștefan Cuciureanu, nepaginat.

²⁶ S.M.T.

²⁷ Fratele

În 1936 am reușit la concursul pentru bursă în străinătate. Statul m-a întreținut la Școala Română din Roma (1936–1938). În 1938 am luat doctoratul la Universitatea din Roma cu media 10. Din 1938 până în 1945 am funcționat ca profesor de liceu în București (liceele: Gh. Șincai, Titu Maiorescu, Matei Basarab, Petru Rareș). Am luat două examene de capacitate (franceză și italiană). În 1 iulie 1945 am fost numit asistent de italiană la Universitatea din Iași, apoi lector (prin concurs, media maximă – 20). Am suplinit catedra de filologie romanică și am ținut și un curs de istoria limbii franceze. În 1952, desființându-se toate specialitățile la care predam, am plecat ca prof. de matematică la școala de ciclul II din com. Prisecani (Iași). După trei luni am fost numit cercetător științific (colectivul de filologie) la Filiala din Iași a Acad. R.P.R. Din 1954, reînființându-se filologia romanică la Universitate, am fost însărcinat cu predarea ei până în momentul de față. În 1956 am trecut concursul de cercetător științific principal, Filiala Iași a Acad. R.P.R. În sept. 1957 am fost numit președinte al Comisiei exam. de maturitate Focșani.

Activitatea sindicală, socială, culturală

Am activat ca responsabil cultural al Apărării Patriotice, Iași. Am ținut conferințe, am scris articole la ziarul local. Am fost responsabil de presă al Sindicatului de învățământ, conducând colectivul respectiv, scriind eu însumi articole cu realizări în învățământul local de toate nivelele. Am ținut conferințe pe linie de S.R.S.C. Am participat activ la viața sindicală.

Activitate didactică și științifică

La Universitate am predat: limba și literatura italiană, istoria limbii franceze și filologia romanică. Am ținut conferințe comemorative (Leonardo da Vinci, Aristofan, Cervantes, Ovidiu, Goldoni).

Am publicat studii în revista Academiei, a Universității, „Iașul literar”, „Limba română”, articole în „Iașul literar”, „Flacăra Iașului” (mai înainte în „Lupta Moldovei”). Amintesc din lucrările științifice mai importante: *Gramatica limbii italiene*, Giovanni Pascoli și limba română, *Coroștenia diplomatică a lui G. G. Cantacuzino* („Analele Academiei Române”), *G. Bertoni, Originea unor versuri din variantele lui Eminescu*, *Reflexe eliadiste în poezia de început a lui Eminescu*, *Aristofan, Limba lui A. N. Picleanu*, *Traduceri provensale din Alecsandri*, *Manuscrisul de gramatică românească al lui P. E. Bosi*, *Ultima versiune românească a Eneidei*, *Cervantes* ș.a.

Actualmente lucrez la: *Contribuțiuni istorico-literare* (volum), traducerea *Cidului spaniol*, din Pascarella, Ovidiu, Mistral, Pascoli; *Glosarul dialectal al com. Voitinel*, *Terminologia piscicolă pe valea de sus a Sucevei*, *Marea în poezia lui Ovidiu*, *Limba lui Eminescu*. *Chrestomaticul lui [Th]. Racoco. Construcții dialectale italiene*, *Opera*

Am participat la sesiunile Acad. R.P.R., prezentând comunicări științifice. Idem la ședințele Filialei Iași a Acad. R.P.R. și la sesiunile științifice ale Universității din Iași.

Concluzie

Ca origine socială, sunt fiu de proletar agricol. Mi-am câștigat viața și poziția socială prin învățatură. N-am avut nici rubedenii protectoare, nici avere, nici nu m-am ridicat prin politică (în trecut n-am făcut niciun fel de politică interesată sau șovină). După 23 august, am lucrat în munci de răspundere la zidirea societății socialiste. N-am avut și nici n-am niciun fel de avere. Omiteam să spun că în timpul războiului n-am fost pe front. Unitatea mea se chema Batal. 3 auto Roman (unde am condus Școala tehnică militară de ucenici mecanici auto); m-am căsătorit în 1947, după ce am terminat de a-mi ajuta și îngriji familia, cu Georgeta Vartolomei, actualmente doctoriță la Spitalul „Izolarea”.

Sunt indisolubil legat, prin originea socială și prin lupta pentru viață, de clasa muncitoare. În vremea înfloririi naționalismului șovin, mai ales în Bucovina, n-am militat în niciun fel în rândurile neisprăviților înnebuniți de idei primitive. Mi-am văzut de studii, la care am fost întotdeauna fruntaș. Spun acest cuvânt nu din mândrie, ci pentru a fi cunoscut în mod real. Simt o înclinare permanentă spre munca științifică și rezultatele sunt cunoscute și se vor arăta în viitor și mai mult. La Filiala Academiei sunt responsabil sportiv în Comitetul sindical. Ca sport practic pescuitul cu undița. Îmi place uneori un pahar de vin mai mult, nu din patimă, ci din socialitate, răzbunând parcă viața-mi săracă de odinioară. Totuși, aceasta nu face să-mi neglijez obligațiile didactice și științifice. A sosit vremea (am 47 ani și sănătate cam șubredă) să-mi proporționez cu totul viața.

Soția a fost fiică de chiabur (ajuns la aceasta prin împrărietărire și pensie de locotenent de rezervă, invalid în războiul din 1916–18). Am convins familia să dea pământul Statului, ceea ce a și făcut. Ca și caracter, nu sunt ambițios, nici carierist, ci blând și iubitor de oameni. Viața mea poate constitui obiectul unui roman și într-o bună zi îmi voi scrie amintirile dureroase.

Mă cunoaște multă lume, tocmai datorită sociabilității firii mele. Ar putea da referințe precise despre mine: 1. Tov. Victor Neculce, prof. Universitatea Iași; 2. Avram Roibu (Schärf), Str. Schitu Măgureanu, nr. 39, fost responsabil cu cadrele „Apărării Patriotice”, actualmente director de fabrică în București și, mi se pare, pe lângă Președ. Consil. de Miniștri; 3. Galan Teoctist, Univ. Iași; 4. Istrate Gavril, decanul Fac. de Filologie; 5. Ivănescu Spiridon, contabil-șef la Universitate; 6. Scînteie Arcadie, prof. liceu Rădăuți; 7. Filimon Cîrdei, Univ. Iași; 8. Al. Andriescu, Univ. Iași; 9. Teodor Al. Munteanu, București, Str. Popa Savu 52; 10. Florea Ruțu²⁸, sculptor, Iași; 11. Mihai Dăscălescu²⁹, pictor, Iași; 12. Prof. Calinicenco, Univ. Iași.

²⁸ Florea
²⁹ Mihai I

Iași, 10.X. 1957

Șt. Cuciureanu

Anexa II

Scrisoare de la I. E. Torouțiu³⁰

Iubite Motănaș³¹,

Nu știm în ce ape te scalzi; judecând însă după rectitudinea morală și a caracterului pe care le-am cunoscut, credem că tot în binefăcătoarele și eterne ape ale Iordanului. De aceea vom fi în scrisoarea noastră deschiși, fără nicio reticență, așa cum ne-ai știut că ne comportam și altă dată față de alții și față de D-ta îndeosebi, cu toată francheța.

Bunul nostru amic comun C-tin Turcu, care și el nu s-a turcit, ne aduce puține știri despre D-ta, că umbli mereu la pescuit la Prut.

Și iar ni-i aminte că nu pescuiești în ape turburi...

Pasiunea pescuitului știam că o ai, iar acum, pe lângă plăcere, ea mai poate fi și rentabilă, contribuind la completarea menajului, pentru care brava Doamnă soțioară de bună seamă că are destulă bătaie de cap, deoarece hrana o singură dată pe zi la cantină pentru tinerei ca D-voastre n-ar ajunge.

Noi, aici, o ducem de tot rău și greu. Sunt zile în care n-avem 20 lei în casă. Niciun fel de cartelă. Și de 3 1/2 ani am tot scotocit prin casă și am vândut: perini de sub cap, cearșafuri, plapome, cămăși, iar acum am făcut o listă mare de cărți și le-am oferit spre vânzare: dicționare, dicționare sinonime franceze, germane, istorii ale literaturii germane, Colecția de documente *Eudoxiu Hurmuzachi*, *Meyers Konversations Lexikon*. Oferta am făcut-o pentru Academie și pentru Institutul de Istorie Universală. S-au ales ceva spre cumpărare, poate prin septembrie, ni s-a răspuns, din lipsă de fonduri.

Dacă vă scriem acestea, n-o facem cu alt gând, al jeluirii sau al vreunei intențiuni acoperite pentru vreo aluzie, Doamne ferește, ci numai așa ca să știi unde am ajuns și cum trăim.

Prin decembrie 1950–ianuarie 1951, Doamna mea era să se prăpădească. Anemie grozavă, de la bombardamente, continuă palpitație a inimii și, colac peste pupăză, dublă pneumonie cu infecțiunea bronchiilor, ceea ce a supus cordul la eforturi și mai mari.

³⁰ I. E. Torouțiu (1888–1953), istoric literar și editor, fost director al „Convorbirilor literare” între 1939 și 1944.

³¹ Publicată de către Luca Bejenaru, sub titlul *O scrisoare care acuză*, pe baza unei copii puse la dispoziție de c⁷ „ovinei”, Rădăuți, anul II, nr. 2 (4),

Am trăit clipe de groază că voi rămâne singur, nemaiputând supraviețui și eu decât timpul de a lăsa hârțoagele în rânduială, după săvârșire. Trei milioane unități de penicilină uleioasă și o serie întregă de alte medicații au salvat-o, lăsând-o însă o umbră ambulantă, la înălțimea mea, cum o știi, cu 40 kg 100 gr greutate. Oase, piele, artere, vene. Tușește și acum sec și uscat și ni-i în grijă de pe acum să găsim, pentru când se va răci timpul, un flacon de penicilină.

Cât despre mine: un cumul de maladii, dintre care ficatul face ravagii, cu durerile sale noaptea mai ales, iar rinichii îmi arată prin umflarea pleoapelor că nu sunt mulțumiți cum îi tratez, neglijându-i, pentru că altceva n-am ce să fac.

Totul nesărat nu se poate mânca.

Am avut mult de suferit de pe urma stigmatului că am întemeiat printr-o muncă de rob timp de 30 ani o instituție de cultură, pe care acum au desființat-o cu desăvârșire. Acolo-i o magazie de nu știu ce.

N-a mai rămas nimic.

Nu-i bai: nu-i moartea cailor după voia cânilor, dar loviturile măgarilor m-au durut. Am fost trădat și vândut pe toată linia.

Tot ce se vorbea în birou se raporta. Până și lucrurile cele mai intime. Am fost victima aruncată din sanie, ca să mă sfășie lupii și ca să scape teferi și cu servicii la aceeași instituție mutată în altă parte.

Toți au rămas cu servicii. D-l Al. I.³², profesor...

Îndeosebi delatările și invectivele numitului T. Al. M. au fost crâncene. S-a lepădat de mine în nopțile de calvar când cântau cocoșii.

Cumnățelul lui Ionescu a făcut inventarul pentru satisfacerea legii stocajului, cu intenționate omisiuni, pe care apoi le-a comunicat organelor de control, ca să pună punctul exact pe i și să mă poată târî într-un proces de sabotaj ce a ținut șase luni în șir, în care timp percheziții peste percheziții la domiciliu.

De atunci soția mea s-a topit, de a coborât de la 52 kg la 40 kg.

Pe la 46–47 încă observam că T. Al. M.³³ primește cecuri de la autorul lui *Mitrea Cocor*. „Pentru prețul cărei vânzări?”, l-am întrebat odată. Cu feciorelnica naivitate, mi-a răspuns: „Nu știi! Nu știu cum vin la asta!” Într-un timp când, la mine fiind, își batjocorea pe fostul patron, – știi de unde venise la mine – i-am spus: „Va veni un timp când mă vei supune sudalmelor D-tale și pe mine!”

După ce a stat 12 ani pe lângă mine, l-am ajutat cât am putut, l-am ridicat, tipărindu-i 2 volume de versuri, între care se găsim și unele poezii bune, – ingratitudinea s-a transformat în corul milieului în cea mai acerbă dușmănie, ca unul care „a fost exploatat”. Îl duci pe umerii tăi obosiți și la urmă zice că-l doare curu’ – *sit venia verbis*.

³² Al. I. –

³³ T. Al. I.

Om din popor, ca și D-ta, am ca și poporul cu experiențele sale seculare – gândire istorică, nu efemeridă. Vai de cel ce judecă și acționează efemerid! Fiecare va trebui să dea socoteală la județul de apoi.

Dacă-l întâlnești pe Nicolai Bagdasar, spune-i multe complimente și afectuoase salutări din partea mea și a soției, lui ca și Doamnei sale Ecaterina, dacă nu i-am uitat numele – să n-o uite binele și fericirile – .

Despre Gr. Scorpan, amicul Turcul neturcit îmi spune că ar fi la București, unde lucrează într-un colectiv la manuale didactice. S-o fi înroșit? Nu cred.

În București a murit, primăvara asta, Artur Gorovei.

Sunt și alții mulți morți, dispăruți, răniți de moarte, dar cine ar sta să mai întindă catastihul lor? Abia după retragerea lavei roșii se va vedea pustiul, seceta de oameni.

În timpul acestui surghiun al meu spiritual, am trăit ca un anahoret, închis în casă. N-am ieșit decât atunci când trebuia să mă prezint la proces, din care am scăpat teafăr achitat, numai după ce am fost silit cu amenințare cu închisoare pe 12 ani, să cedez Partidului totul, totul. Firește, n-am stat la îndoială. Mi-am luat bastonul și trei iconițe de pe perete și am plecat.

De atunci am tot lucrat: *Exegeza Eminescu*, 1 200 pagini scrise, se vor da la tipar, dacă voi mai ajunge s-o tipăresc eu, cam 640–800 pg. Depinde de mărimea literei. Cu *St. D. L.*³⁴ am ajuns la vol. 18 și continuu acum la 19. Am material mult și interesant, până la 32–36 vol. Totuși eu voi zice amin la vol. 24, iar 25 *Indice general*. De acolo va fi voia Domnului și datoria generației care-mi va urma să continue sau nu colecția.

Pe lângă acestea, am scris *Cartea neagră*. Inteligența D-tale va intui desigur conținutul...

Și Nicolae Bagdasar a fost prin capitală, dar n-a venit să mă vază. Cine știe. Poate că a făcut bine. Nu-i țin în nume de rău.

Și acum, iubite motănaș, te las cu bine. Din partea soției mele și din partea mea delicatei D-tale D-nei soții[i] multe complimente, eu îi sărut mâinile respectuos. Soția mea te salută, ca niște vechi cunoștințe ce suntem.

Ți-am scris multe, de toate. Ghiveci de zarzavaturi, nu de la aprozaruri. Ți-am pus și întrebări. Dar nu răspunde, nu-mi scrie nimic. E mai bine așa. Dacă n-ai cum ascunde scrisoarea asta, după ce o vei fi cetit, pune-o pe foc, deși nu conține nimic subversiv.

Te îmbrățișez și salut cu drag, ITE.

4 august 1951

³⁴ St. D. I

Anexa III

Scrisoarea lui Șt. Cuciureanu către fratele său Onesim, din care reiese hotărârea lui de a începe să-și scrie memoriile

Dragă Onisim³⁵,

Am tot amânat trimiterea scrisorii și iată-ne în 4. II. 1986. Ce bine am făcut, căci alaltăieri am primit pachetul cu pozele și cartea; importante, importante, foarte!

Tu, la șasezeci ani?! Când și cum?! Mai înainte între două. Eu și mai înainte. Dintr-un grup sunt morți secretarul Școlii de la Roma și Valentin Iorga. Poate și alții, n-am cum să știu.

Iar microbiografia *Ion Gr. Popovici* mi-a produs un asemenea șoc amintiristic, încât am și apucat un *Caiet* de la vechile „Convorbiri”, i-am pus vreo patru titluri și pornesc chiar de astăzi cu personalitatea lui Popovici, căci în amintita scriere lipsesc date concrete și corecte, din anul de Roma. Oricât s-a citat din acea vreme, este puțin. Apoi chiar și de după. Spun drept că m-ai pus pe drumul înfăptuirii cărții de mult proiectate și de unul și altul, cu mult îndenn cerute.

Trec iarăși la decese: zilele trecute l-am îngropat pe Ion Antohe, de pedagogie, mai înainte pe Zolineac, de la biologie.

Mandache, conform telefonului Valeriei către Lulu, citește și privește la televizor.

Și acum fac pachetul pentru voi, așa că vă doresc tot binele.

Șt. Cuciureanu

Anexa IV

Documente privind raporturile lui Șt. Cuciureanu cu Direcția Regională Iași a Ministerului de Interne

Ștefan Cuciureanu

Dosar R 302715

Documentul I³⁶

Ministerul Afacerilor Interne

Direcția regională Iași

Secția II-a

2113

24 iulie 1956

³⁵ Toți apropiații i-au spus și îi spun Onisim, după numele corect al sfântului din calendarul ortodox. Prenumele înscris în actul de identitate este Onesim.

³⁶ C.N.S. /
fost microfilmată :

Notă:

Privește pe agentul Cuciureanu Ștefan, conspirativ, „Gheorghe Andrei”

La data de 30 XII 1953, a fost recrutat ca agent numitul Cuciureanu Ștefan, conspirativ, „Gheorghe Andrei”, cu scopul de a supraveghea informativ persoanele care au fost în conducerea fostului Institut de Cultură Italiană din Iași, cine sunt aceste persoane și activitatea suspectă a acestui institut.

Despre numitul Cuciureanu Ștefan se cunosc următoarele:

Este născut la 20 iulie 1911 în comuna Hurugeni³⁷ – Rădăuți, regiunea Suceava.

Este fiul lui Andrei și Domnica, ambii decedați. Este de naționalitate și cetățenie română. Are ca studii Facultatea de Litere și este profesor universitar. Vorbește la perfecție limba italiană și franceză.

În prezent este profesor la Universitatea „Alex. Ioan Cuza” din Iași. Domiciliază în Iași, Str. Harhas.

După terminarea cursului primar pe care l-a absolvit în comuna natală, se înscrie la Liceul „Hurmuzachi” din Cernăuți³⁸, pe care îl termină în anul 1929.

După această dată, se înscrie la Universitatea din Cernăuți (Fac. de Litere) pe care o termină în anul 1938, când își ia doctoratul.

În anul 1936, pe baza unui examen dat la Universitatea din Cernăuți, unde a obținut calificativul „excepțional”, a fost trimis pentru a-și continua studiile în Italia, unde a stat timp de 2 ani, absolvind Academia Română din Roma.

Între anii 1938–1945, a fost profesor de limba italiană la diferite licee din București, și anume: „Gheorghe Șincai”, „Titu Maiorescu”, „Matei Basarab” și altele.

Tot în această perioadă a satisfăcut și stagiul militar la Cenzura Poștei Centrale din București, Batalionul 3 auto Roman și Școala Tehnică Militară Auto, de unde a fost lăsat la vatră cu gradul de plot. T.R. (sic!).

Menționăm că nu a participat pe Frontul de Est și de Vest.

În anul 1945 revine în Iași unde este numit profesor la Institutul de Cultură Italiană din localitate, unde a funcționat până în anul 1950 când a fost desființat acest institut.

Din anul 1950 până în 1954 a funcționat ca profesor la diferite licee din Iași.

După această dată este încadrat ca cercetător la Filiala Academică R.P.R. din Iași și lector la Universitatea din Iași, unde funcționează și în prezent.

În anul 1935 se înscrie în P.N.L., unde activează câteva luni, după care se retrage, iar din anul 1946 se înscrie în P.N.P., unde activează până la autodizolvarea acestui partid.

În prezent nu face parte din nicio organizație politică.

³⁷ Numele

³⁸ Corect,

Este căsătorit din anul 1947 cu numita Vartolomei Georgeta, medic, fiică de chiabur, originară din comuna Dumești, raionul Trușești, regiunea Suceava.

Aceasta, atât în trecut cât și în prezent, nu a făcut parte din niciun partid politic.

Nu are copii.

Numitul Cuciureanu Ștefan are următoarele rude:

Cuciureanu Andrei, tată, țaran sărac, nu a făcut niciun fel de politică, decedat;

Cuciureanu Domnica, mamă, casnică, nu a făcut niciun fel de politică, decedată;

Cuciureanu Onisim, frate, inginer agronom, la S.M.T. Chirnogeni, regiunea Constanța. Nu a făcut și nu face politică.

Cuciureanu Valeria, soră, învățătoare. Nu a făcut și nu face politică (nu se cunoaște situația sa actuală);

Vartolomei Leon, socru, invalid de războiul din 1916–1918, dată când este împrumțat cu 5 hectare teren arabil. În prezent este categorisit chiabur. În trecut și prezent nu a făcut politică. Domiciliază în comuna Dumești, raionul Trușești, regiunea Suceava;

Vartolomei³⁹, soacră, casnică. Nu a făcut și nici nu face politică. Domiciliază în comuna Dumești, raionul Trușești, regiunea Suceava.

Numitul Cuciureanu Ștefan a [fost] recrutat pe bază de material compromițător, care a constat din:

1. Activitatea intensă în cadrul Institutului Italian de Cultură din București și Iași.

2. Legăturile sale cu foștii profesori ai Institutului Italian din Iași, și anume: Vicenzo-Derude⁴⁰, Rugero-Palnier⁴¹, Francisco D. Alexandru⁴², toți plecați definitiv din R.P.R., stabiliți cu domiciliul în Italia.

3. Legăturile pe care le-a avut în anul 1950 cu Forgiarini Giovanni, fost consul italian la Iași, plecat din țară în anul 1950, în Italia, și Scamacca, fost ministru al Italiei la București, expulzat din R.P.R. pentru activitatea de spionaj⁴³.

În ancheta operativă la care acesta a fost supus în procesul recrutării a declarat următoarele:

a. A dat declarații detaliate în legătură cu activitatea Institutului de Cultură Italian din Iași și despre personalul ce deservea acest institut;

b. A relatat organelor noastre relațiile sale cu Institutul de Cultură Italian din București;

³⁹ Nu este precizat numele de botez.

⁴⁰ În realitate, Vicenzo De Ruvo.

⁴¹ Corect, Ruggiero-Palmieri.

⁴² Corect, Francisco D'Alessandro.

⁴³ Pe marginea paginii, este scris cu cerneală, de către persoana care a primit Nota: „În ce a constat legătura, constat material

c. În cursul anchetei operative a dat declarații detaliate despre foștii profesori ai fostului Institut Italian din Iași și despre relațiile acestora cu diferiți cetățeni;

d. De asemeni a relatat despre activitatea ministrului Forgiarini Giovanni, fost consul italian la Iași și a legăturilor acestuia din perioada când se afla în țară;

e. De asemenea a relatat despre legăturile pe care le-a avut cu numitul Scamacca, fost ministru al Italiei la București, în anul 1950, și Puri Purini, fost secretar al Legației, ambii cunoscuți cu activitate de spionaj.

De asemenea a mai dat o serie de declarații în care relatează activitatea unor elemente ce interesa organele noastre.

Precizăm că în aceste declarații nu a rezultat că vreo persoană cunoscută de el ar fi desfășurat activitate de spionaj⁴⁴.

De la data recrutării și până în prezent, agentul „Gheorghe Andrei” ne-a furnizat o serie de materiale informative privind pe foștii membri ai fostului Institutului Italian din Iași și despre o serie de alte persoane urmărite de organele noastre (anexăm copie⁴⁵ după materialul mai important furnizat de acest agent⁴⁶).

În decursul colaborării acestui agent cu organele noastre, s-a dovedit că este un element cinstit, sincer, inteligent, cu dragoste de muncă pentru a-și îndeplini sarcinile ce i-au fost trasate de organele noastre și a respectat cu strictețe conspirativitatea.

Este un pasionat pescar sportiv.

Datorită relațiilor pe care agentul „Gheorghe Andrei” [le-a avut] cu foștii profesori ai fostului Institut Italian din Iași, printre care se afla și numitul Grillo Luigi, fost director al Institutului de Cultură Italian din Iași, și ca unul care a creat o serie de legături în R.P.R., printre care se află și numita Motaș Gabriela, casnică, fostă metresă a sa din perioada când se afla în țară, datorită posibilităților agentului „Gheorghe Andrei”, în anul 1954 s-a început o combinație de preluare a acestui canal prin aportul nostru de către noi. Pe baza unor planuri de dirijare a agentului „Gheorghe Andrei”, a intrat în relațiile apropiate cu numita Motaș Gabriela, de la care și-a căpătat o deplină încredere și împreună au compus o serie de scrisori pe care le-au trimis numitului Grillo Luigi, în Italia. Relațiile de corespondență dintre numita Motaș Gabriela și Grillo Luigi, din Italia, sub controlul nostru, s-au efectuat cu scopul de a stabili dacă aceștia nu desfășoară activitatea de spionaj împotriva R.P.R. Lucrarea este în curs de desfășurare.

Din unele materiale informative trimise Direcției II-a la M.A.I., Regiunea Iași, rezultă că numitul Forgiarini Giovanni, fost consul Italian la Iași, plecat din țară în 1950 în Italia, face parte din comitetul de conducere al Asociației italienilor refugiați din România și folosește curierii diplomației și Legației italiene pentru corespondența cu rudele sale din R.P.R.

⁴⁴ Pe marginea paginii, este scris cu cerneală, de către persoana care a primit Nota: „Atunci în ce a constat materialul compromițător?”

⁴⁵ La dosarul cercetat nu există aceste copii!!

⁴⁶ Pe marginea paginii, este scris cu cerneală, de către persoana care a primit Nota: „În ce constă dovada, ce

Forgiarini Giovanni are domiciliată în orașul Iași întreaga familie, care se compune din Forgiarini Francesco, tată, Forgiarini Maria, mamă, Forgiarini Petro, frate, Forgiarini Anna, soră și Forgiarini Olga, soră. Nu se cunoaște situația lor actuală.

Datorită relațiilor care au existat în trecut între agentul „Gheorghe Andrei” și Forgiarini Giovanni și pentru infiltrarea agentului în rândul Asociației italienilor refugiați din România, propun următorul plan:

1. Agentul „Gheorghe Andrei”, va fi dirijat de a vizita la domiciliu familia Forgiarini, cu scopul de a obține adresa din străinătate a lui Forgiarini G.

Agentul nostru va motiva față de familia Forgiarini din Iași, această rugămintă, că are nevoie de unele cărți în limba italiană și care să i le solicite din străinătate. Tot cu ocazia acestei vizite, agentul va trebui să mai stabilească:

– Dacă Forgiarini Giovanni întreține relații de corespondență regulat cu familia sa;

– Dacă întreține relații de corespondență prin curierii diplomației italiene sau pe alte căi legale;

– Dacă aceștia vor să emigreze în Italia și dacă au fost vizitați la domiciliu de anumite persoane care au fost în Italia și care au avut legături cu Forgiarini G.

2. După obținerea adresei lui Forgiarini Giovanni, agentul „Gheorghe Andrei” va fi instruit de a trimite o scrisoare lui Forgiarini Giovanni, din Italia, în conținutul căreia, în afară de o serie de fapte fără nicio importanță pentru organele noastre îi va scrie următoarele:

La începutul scrisorii îi va cere scuze de tăcerea care a dat dovadă timp de atâția ani că nu a știut să prețuească un om de la care poți cere sprijin atunci când are nevoie, că familia sa din Italia o duce bine.

În continuare, agentul va scrie despre situația sa actuală, adică că (sic!) este profesor la Universitate și are mult de lucru și regretă că nu-și poate exercita specialitatea sa (adică limba italiană), că discută cu mari colegi despre el, care îl apreciază și-l admiră de soarta pe care o are și viața pe care o poartă să o ducă [sic!].

Tot în această corespondență, agentul nostru îi va solicita unele cărți de medicină pentru soția⁴⁷ sa și care în țară nu se găsesc (aceste cărți vor fi stabilite ulterior cu agentul).

Scopul acestei scrisori este acela ca agentul nostru să ia legătura cu Forgiarini Giovanni, în vederea creării condițiilor necesare de a deveni un element principal pentru serviciul de spionaj italian.

Tot prin această măsură vom stabili dacă Forgiarini Giovanni se va interesa și de alți profesori din Iași, care au funcționat la Institutul Italian.

3. După ce agentul „Gheorghe Andrei” va primi răspuns la scrisoarea trimisă lui Forgiarini Giovanni, îi va răspunde acestuia în cadrul unei scrisori cu conținut

⁴⁷ Soția, Cuciureanu Georgeta, a fost medic în cadrul Laboratorului de hematologie al Spitalului de Boloartice de specialitate și serie de studii și

în general banal, că s-ar putea ca în curând el sau un prieten al său să viziteze din nou „vechile meleaguri” în calitate de membru al unei delegații științifico-cultural[e] și speră să se revadă sau dacă este de acord să-și stabilească un punct de întâlnire.

Prin această măsură intenționăm ca agentul nostru să plece în străinătate, cu care ocazie să se întâlnească cu Forgiarini Giovanni, în scopul stabilirii activității contrarevoluționare a acestuia din străinătate.

În cazul în care agentul nu va pleca în străinătate, Direcția II-a să studieze posibilitatea trimiterii unui alt agent substituit agentului „Gheorghe Andrei”, cu scopul de a stabili cele de mai sus.

În raport de rezultatele obținute se vor face noi propuneri.

4. În cazul că propunerea arătată mai sus nu va da rezultatele scontate, în sensul că nu va primi niciun răspuns de la Forgiarini Giovanni, agentul „Gheorghe Andrei”, va fi dirijat ca în corespondența pe care o întreține cu Grillo Luigi, din Italia, să-l roage pe acesta de a trimite lui Forgiarini Giovanni, unele vești din partea sa și regretă faptul că nu a primit răspuns la scrisorile pe care i le-a trimis. Această măsură se ia în scopul de a-l substitui la început pe Grillo Luigi în relațiile de corespondență dintre agentul nostru și Forgiarini Giovanni, în vederea creșterii posibilităților în viitor.

După îndeplinirea acestei sarcini, va fi aplicat punctul 3 din prezentul plan.

În raport de rezultatele obținute se vor lua măsuri corespunzătoare.

Lt. major
ss. Dulică Iosif

Locotenent
ss. David Iancu

Văzut, Colonel
ss. N. V. Pandelea⁴⁸

* * *

Documentul II⁴⁹

Republica Populară Română
Ministerul Afacerilor Interne
Direcția Regională Iași
242/1947 la 17 iulie 1962

Strict secret
C-P
Intrare nr. 339076
anul 1962, luna VII, ziua 23

⁴⁸ Dosarul conține doar această notă, repaginată 1–6, iar fosta paginare a fost 106–111.

⁴⁹ La C.N.S.A.S. mai există două dosare privind pe un alt Ștefan Cuciureanu, un locotenent-colonel de armată, născut la 20 aprilie 1911, în comuna Dăngeni, județul Botoșani. În dosarul 9 885 (R 026372) al inf. „...”, se află, între paginile 36–39, c

Către

M.A.I. Direcția II-a București

La ordinul dir[ecției] n[oastre] 242/338193 din 3 iulie 1962, înaintăm alăturat fișele personale ale numiților Cuciureanu Ștefan și Ștefan Emilio, agenți în problema italiană, care au posibilitatea de a fi marșrutizați la Legația Italiei din București.

Șeful Direcției regionale
Colonel de Securitate,
Zadran Gheorghe

Șeful Biroului II
Cpt. Rusu Ioan

* * *

Documentul III

Ministerul Afacerilor Interne
Direcția Regională Iași

Biroul II Independent
17 iulie 1962

Fișa personală. Cuciureanu Ștefan

S-a născut la data de 20 iulie 1911, în comuna Hurjuieni, raionul Rădăuți, regiunea Suceava, fiul lui Andrei și Domnica, de naționalitate și cetățenie română, absolvent al Facultății de Litere, neîncadrat politic, în prezent conferențiar la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și cercetător științific la Filiala Iași a Academiei R.P.R., cu domiciliul în Iași, Str. Harhas, nr. 3.

După ce termină cursul primar în comuna natală se înscrie la Liceul „Hurmuzachi” din Cernăuți, terminându-l în anul 1934. Între anii 1934–1936 a funcționat ca profesor suplinitor la Școala Comercială Superioară din Satul Mare.

În urma unui concurs susținut la Universitatea din Cernăuți, în anul 1936 a fost trimis bursier al statului român la Școala Română din Roma, Italia, unde timp de 2 ani s-a specializat ca profesor de limba și literatura italiană.

Între anii 1938–1945, sus-numitul a funcționat ca profesor suplinitor și apoi profesor titular de limbă italiană și franceză la diferite licee din București. În anul 1945 s-a stabilit în Iași și ca urmare a recomandării primite din partea profesorului Vincenzo De

numit asistent la Facultatea de Litere, secția limba și literatura italiană. De la această dată el a funcționat fără întrerupere la Universitatea ieșeană, trecând prin gradele de asistent, lector, iar, în prezent, conferențiar.

În perioada 1945–1948, Cuciureanu Ștefan a avut legături apropiate cu profesorii italieni Ruggero Palmieri și Francesco D'Alexandro, iar, mai târziu, cu profesorul Grillo, toți aceștia făcând parte din conducerea Institutului de Cultură Italian.

Ca activitate politică, se cunoaște că numitul s-a înscris în anul 1935 în P.N.L. activând doar câteva luni, apoi s-a retras fără a mai activa în alt partid politic până în anul 1946, când intră în rândurile P.N.P., unde a activat până la autodizolvare.

De menționat că cu unii dintre profesori italieni pe care i-a cunoscut la Iași și cu unii dintre profesorii români pe care i-a cunoscut la Roma, în perioada 1936–1938 (cei care nu au revenit în țară după 1944), Cuciureanu Ștefan a purtat corespondență până cu câțiva ani în urmă. În prezent el nu mai este în relații de corespondență cu nicio persoană din Italia, dar are posibilități de a stabili legături de o asemenea natură.

Căpitan de Securitate,
Popescu C.